

ΒΑΣΙΛΑΒ ΝΙΖΙΝΣΚΥ

Ο ΓΟΗΣ ΤΟΥ ΡΥΘΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΙΝΗΣΕΩΣ

Τό 1950, στις 9 'Απριλίου τό πρωί, έξοβσε στό Λαν-δίνο, όπου είχαν έγκτασταθή, μέ τό σκοπό, όπως έλεγαν Ιβρώση δική του Σχολή χορού, ό Βάσλαβ Νιζίνσκυ' Ένα από τά σπάνια εκείνα φωτεινά μετέωρα, πού από καιρού εις καιρόν καταγαζόνται μέ τήν έκτυλωτική τους λάμψη τό στρέψιμα τής Τέχνης. Τήν προηγούμενη βραδιά είχαν όργανοθή από τόν Ζέρζ, Λιφάρ, πού ήλπιζε πώς έτσιθά τόν έθιράνευε, μιά βρυδαύ μπαλλέττου, πού ό Νιζίνσκυ παρακολούθησε, μέ ένδιαφέρον και ένταταμένη τήν προσοχή του, ώς ένα τής σημείο. "Έπειτα άπ' αυτό έχασε τελείως τός αισθήσεις και τό πρωί τής επομένης, ήταν πιά νεκρός. Τό λειψμόν του μεταφέρθη-

έκφράσεως, και μέ τή φαντασία τους έξωγράφισαν τήν εικόνα του, είχαν πιά τήν πεσιέθηση, πώς επί τέλουςθά χυόνταν φώς ός πολλά σημεία τής πολυκύμαντης ζωής του και έτσιθά έμάθαιναν, πού σταματά ή άλλη-θεια γι' αυτήν και πού άρχίζει ό μύθος. Αυτό, όσο και άν διαπροσεσαν κάποιες επιφωλάξεις γιά τό βραμιο πληροφοριών, τό πλείστον τών όποιών έγράφηκε άπό ένα δοστυχιόμένο σχιζοφρενή. Γιατί ό Νιζίνσκυ τά τελευταία 33 χρόνια τής ζωής του έπέρασε ός άσυλα και θεραπειυτρία ψυχοπαθών σ'ένα άδιάπεραστο θλιβερότατο πνευματικό σκοτάδι, πού κάπου - κάπου βρονά-ε φωτισόταν από περιοδικές παροδικές αναλαμπές, αλλά τόσο όσο έφτανε γιά νά γίνεται ή ζωή του μαρτυρικώτερη και βαρύτερη ό σταυρός του.

Ρώσος, από γονείς Πολωνούς, γεννήθηκε στό Κίεβο τό 1890. Έκει τά περισσότερα μέλη από τήν οικογένεια τής μητέρας του, και αυτή ή ίδια, ήταν χορευτάι. Έκείνη, όταν έγινε ένένα χρόνον άγοράκι ό Βάσλαβ, τόν παρέλαβε και τόν ώδήγησε στην Πετρούπολι, όπου τόν εισήγαγε στην περίφημη Σχολή του Αδ-οκροτατοικού Μπαλλέττου. Από τά πρώτα του βήματα οι δάσκαλοι του μόρεσαν νά διακρίνουν τό καταπληκτικό τάλαντό του και τήν άγάπη του γιά τήν Τέχνη τόσο, πού άρχισαν νά τόν παρουσιάζουν στό κοινό και νά τόν έπιδεικνύουν από τό 1907, πριν δηλαδή άκόμη τελείωση τής σπουδής του. Ώς τόσο, μολονότι μπορούμε νά ποθμε, πώς έτσι όπηρεξε γι' αυτόν ένα είδος προειδοποίησε πού καθιστοσε πρόωρα γνωστής τής πρωτοφανείς Ικανότητές του, στην πρώτη, μετά τήν έκ τής σχολής άποφοίτησι, επίσημη δημόσια εμφάνισι του, ή γενική έντύπωσις ήταν άπερίγραπτη και κατέπληξεν άνεπιφώλακα άκόμη και τούς ειδικούς και τούς όμό-τεχνους, παραμερίζοντας τούς φόβους του ανταγωνισμού και τά επαγγελματικά μίση. Η Ματθίλδη Καρίν-καγια, ή γνωστή ως ένουομένη χορεύτρια του Τσάρου, πού παρευρέθηκε στη βραδιά αυτή άδουστοσε νά συγκρατήσει τόν ένθουσιασμό της και νά περιορίσι τής έκδηλώσεως της, και στόν κόκλω, πού είχε σχηματί-σθι γύρω της έπαναλάβαινε διαρκώς τή λέξι «θαύμα».

Από τή βραδιά αυτή άρχισε γιά τόν Νιζίνσκυ μιά κυριολεκτικά λιγυιάδης σταδιοδρομία, ένα άπίστευτο έξαικολογητικό άνέβασμα: Προσλαμβάνεται άμέσως στό θέατρο Μαρίνου τής Πετρούπολεως, όπου κατα-λαμβάνει από τής πρώτης στιγμής, τήν θέση του κορυφαίου χορευτού. Έκει τόν έβλε ό περίημος τότε Ντιαγκήλεφ, πού και στό Παρίσι άκόμη έθιλωετο μιά από τίς όψηλότερες, τίς πού άπρόσιτες κορυφές τής μεγάλης Τέχνης. Ποιάς θά μπορούσε νά κατανοήση περισσότερο άπ' αυτόν, τό δαιμόνιον αυτό τής εύλωγτης κινήσεως; Ποιάς θά μπορούσε όσο αυτός νά θαυμά-σι στην άξία τους τήν άρμονία τής κινήσεως αυτής και τήν έκφροστική τής δύναμι; Και τότε συνήθη έκείνου, πού ήταν έσόμενον νά συμψη. Ό Ντιαγκήλεφ, πού τ' δ-νομά.του μόνο ήλεκτρίζει έξωγράφους σαν τόν Πिकासό, τόν Ματίς, τόν Μπρακ, τόν Μιρώ, τόν Ουτρέλιου, τόν Ντεραϊν και μουσικούς σαν τόν Ντεμυσού, τόν Σαγκιέ, τόν Στραβίνσκυ, τόν Προκόφιεφ, τόν Μιλώ, τόν Χόν-νεγκερ, τόν Πουλένκ, προσπάθησε νά κερδίση γιά τό

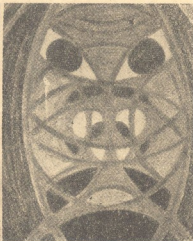

Ό Νιζίνσκυ στη «Σχεραλάτ» του Ρίμσκυ - Κόρακοφ

κε στό Παρίσι, από όπου κάποτε είχε ξεκινήσει γιά τήν κατάκτηση τής πγκόσμιας φήμης ό θρυλικός χορευ-τής, και έτάφηκε στό Νεκροταφείο τής Μουμάρτης κοντά στόν Vestriess, τόν περίφημο χορευτή του 18ου αιώνος, τόν Λουκιανό Γκιτρού, τό μεγάλο ήθσοποιό, και τόν Θεόφιλο Γκωτιέ, πού ένα του ποίημα του ένέπνευσε τό μπαλλέττο του «Φάσμα του ρόδου» όπου ό θεαταί του περισσότερο από μιά φορά, είχαν τήν ψευδαίσθηση, πώς τόν έβλεπαν όχι πιά νά πετά αλλά νά στέκη αίωρημένος εις τό κενόν επί άρκετά χειροτέλεπτα. Λίγο άργότερα από τό θάνατό του κυκλοφοροσε στο Παρίσι και πάλι, τό «Ημερολόγιο» του Καλλιτέχνη, πού είχαν εκδώσει ό Οίκος «Gallimard» και πού έγινε δεκτό μέ άπερίγραπτη συγκίνηση από τούς ανθρώπους τής Τέχνης και τού πνεύματος όλου του κόσμου. Έκείνοι πού είχαν εύτυχήσει νά τόν δοθιν, έκείνοι πού είχαν άκού-σει νά μιλούν γιά τό δαιμόνιον του μάγου αυτού τής

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ»

χορευτικό του συγκρότημα, τόν νεαρώτατο άλλ' ήδη ονομαστόν Νιζίνσκου. Τό έπιτευξε παρά τήν άνεξήγητη άντιπάθεια, πού, όπως θά δούμε στο ήμερολόγιό του, ό καθοριστικοί αὐτός νεοσός, από τήν πρώτη στιγμή αισθάνθηκε έναντιον του. "Έτσι οί λίγο παρουσιάζονται στο Παρίσι μέ τήν άληγομένην "Άννα Παύλοβα και έθιμοιουργούς από τό 1909 μαζί τής τήν «Γκιζέλλα». "Αργότερα τό 1911 σημειώνει και πάλιν εκεί, μέ τήν περίφημη Καρασβίνα, ένα ζηλευτό σταθμό όχι μόνο στη δική του καλλιτεχνική ζωή μέ γενικά στην τέχνη τοῦ έκφραστικοῦ χοροῦ μέ τό «φάσμα του ρόδου» εμπνευσμένο από τό ομίονοιο παίημα τοῦ Γκωτιέ. "Όσοι είχαν τήν εὐτυχία νά τόν θαυμάσουν ο' αὐτή του τή δημιουργία, όχι μονάχα άρκιζοντο, πώς γιά λίγες στιγμές τόν είπαν νά «στέκη, νά άκινήτη στόν αέρα» άλλα διαβραβείων, πώς άσφαλώς κανένας άλλος δέν θά μπορούσε, νά ένσαρκώσει Ιδεωδότερα τό σῦλο άρωμα τοῦ λουλουδιοῦ, πού χυόνταν γύρω στην κοιμισμένη νεαρή κοπέλα και τής προκαλοῦσε άπαλά και άθόρυβα πρῶτα τήν ήδονική μέθη και έπειτα βαθμιαία τό θά-

Σχέδια του Νιζίνσκου κατά τη διάρκεια τής άρρώστιας του

νατο, και πώς ποτέ δέν αποδόθηκε μέ τρόπο φρικιαστικώτερο—παρά τήν αναντίρητη όμορφία του—ή κάποια μοιραία γοητεία τοῦ άπόλυτου ώραίου.

"Ένα χρόνο άργότερα, τό 1912, ό Ντιαγκήλεφ έθετε στη διάθεσή του, όλα τά μέσα γιά τή χορογράφηση τών τριών άριστοουργημάτων: "Τοῦ δειλινοῦ ενός σατόρου» τοῦ Ντεμπισσό, τοῦ Πέτροουσκα, τοῦ Στραβίνσκι και τοῦ χοροδράματος τοῦ Ραβέλ «Δάφνης και Χλόης». Τό κοινό άλλα και ή κριτική υποδέχθηκαν μέ διαμαρτυρίες τόν «ώμό ρεαλισμό» τών θαυμαστών αὐτῶν δημιουργῶν, γιά τίς όποιες όμως έγραψε ένα πραγματικόν ύμνον ό μεγάλος Ροντέν. "Άλλ' αντίρησεις και θαυμασοί έστερέσαν πλέον τήν φήμη τοῦ μεγάλου Νιζίνσκου, πού τίποτε πιά δέν ήταν Ικανό νά τόν σταματήσει στη ραγβαία του εξέλιξι. "Έτσι ένα χρόνο άργότερα καλεῖται νά ένσαρκώσει τό περίφημο *Sacre du Printemps* τοῦ Στραβίνσκου, πού αὐτή τή φορά προκαλεί μέ τή θύελλα τών άντιρήσεων ένα σωστό «θεατρικό σκάνδαλο» άλλα πού κί' αὐτό μεγαλώνει τή φήμη και τή δόξα του. Και άρχίζουν οί καλλιτεχνικές περιπέδιες τοῦ χορευτικοῦ συγκροτήματος Ντιαγκήλεφ στην Κεντρική Εὐρώπη, πού θαυμάζεται από τίς πρώτες του ο' αὐτήν εμφάνισις, και όπου ό Νιζίνσκου κριολοκτικώς αποθεώνεται, πρῶ πάντων μετά τοῦς θριάμβους του μέσα εις αὐτήν τήν Αὐτοκρατορι-

κή "Όπερα τής Βιέννης. Μετά τήν Αὐστριακή πρωτεύουσα ό Ντιαγκήλεφ έπισκέφθη τή Βουδαπέστη, όπου συνέβη εκείνον πού έφοβείτο ό Ντιαγκήλεφ και πού κατά τή γνώμη του θά άποτειόσε τό μεγαλύτερο δυστύχημα και γιά τόν άμέσως ένδιαφερόμενον άλλα και γιά τό μαλλέττο του: Μεταξύ τών θεατῶν είχε τή θέση τής και ή νεαρώτατη ήθοποιός τοῦ Ούγγρικοῦ θεάτρου Ρόμολα ντέ Πούλοκο, κόρη Ούγγρου άριστοκράτου, πού ύπάκουη στην κλήση τής έκγατέλειψ τή κοινωνική τής θέση, και άφωσιώθηκε στο θεάτρο. "Η έντύπωση τοῦ έδέχθηκε ή νέα καλλιτέχνης, μόλις ό Νιζίνσκου, εμφανίστηκε στη σκηνή, ήταν τέση, πού άμέσως άποφάσισε νά γίνη σύζυγός του. "Έσοκίμασε νά τόν πλησιάσει, άλλα κάθε τής προσπάθεια προσέκρουε στη ρητή άρνηση τοῦ Ντιαγκήλεφ, πού κύριος σκοπός του

ήταν ν' άποφύγη, γιά τόν κορυφαίον κάθε αισθηματική περιπέτεια. Και τότε ή θερμάχη Ούγγαργέσα, κατέφυγε στην παουρυγία: Παρουσιάστηκε στη διεύθυνση τοῦ Μπαλλέττου ως χορεύτρια, πρωτόπειρος άκόμη, και έζήτησε μιάν άνάλογη θέση στο συγκρότημα. "Ο Ντιαγκήλεφ μ-

πεσε στην καγίδα και τήν προσέλαβε γιά τοῦς «σήμαντους ρόλους» στις όρχές. "Έτσι έντός όλίγου πανευτυχής γιά τήν προσέγγισι ή Ρόμολα έφευγε γιά τή Νότιο "Αμερική, όπου θά περιώδιε σύμφωνα πρῶς άναληφθεσάσ ύποχρεώσεις, τό όνομαστό πλέον, ανά τόν κόσμο δλον, «Ρωσικό Μπαλλέττο». Ενῶ έπλεον πρῶς τόν νέον κόσμο, κατόρθωσε ή Ρόμολα νά γνωρίση τόν Νιζίνσκου, νά σχετισθῆ μαζί του, νά τόν κόμη νά συμμερισθῆ τά αισθηματικά τής και νά τελείσουν τέλος τοῦς άρραβῶνες τους. "Όταν δέ έφθασαν εις τό Μπουένος "Αίρες ένυμφεύθησαν και άμέσως ή συνεργασία μέ τόν Ντιαγκήλεφ, πού άντιτεθεο πάντοτε στην έννοια αὐτή, διεκόπη, χωρίς ποτέ πλέον νά επαναληφθῆ μόνη, παρά τās κατά καιρούς επανειλημμένες προσεγγίσεις τών δυῶ καλλιτεχνῶν.

"Έτσι όταν εξέπασε ή φοβερή θύελλα τοῦ πρῶτου παγκοσμίου πολέμου τό ζεύγος Νιζίνσκου εύρίσκετο στην Ούγγαρια, όπου ό μεγάλος χορευτής άνέκρηθητος, όπρ τοῦς νόμιμος σέ ζυμνέσις και Ικανός νά τίς πραγματοποιεῖ εμφανίσεται μόνος. "Άλλ' είναι Ρώσος, άνήκει στο έθρικό στρατόπεδο τόν Κεντρικόν! Συλλαβιάνεται λοιπόν και έγκλειεται σέ στρατόπεδο συγκεντρώσεως, από τό όποῖον άπελευθερώνεται κατόπιν ένεργείον τοῦ Πάπα και τοῦ Προέδρου τών "Ηνωμένων Πολιτειῶν Οῦσλων, μέ τήν ύποχρέω-

σι εκ μέρους του, να εγκαταλείψη άμέσως την Εύρωπη και να μη επιστρέφει έφ' όσον συνεχίζεται ο πόλεμος. 'Ο Ούλλσον τότε έβροθήσε και καλύτερη δυνατή την ήλιε τας 'Ηνωμένας πολιτείας άναχωρήσει του Νιζίνσκου και τής οικογενείας του, που παρέμειναν εκεί άκόμη και άφού έπέρασεν ή προθεσμία, που τούς είχε δοθή. Καί όμως τά πρώτα φαινόμενα σχιζοφρενίας έκαμαν την εμφάνισιν τους από τό 1917 όταν ερισκετο εις τό Μοντεντιέτο, μετά την θαυμαστήν άπόδοσιν του Τιλ 'Ουλενσπίγκελ του Σπράου, που ύπηρεξε, και ή τελευταία του παράστασις εις τό δυτικόν ήμισφαίριον. 'Αλλ' οι κρίσεις, σπάνιες κατ' άρχάς, έγινόντο με την πάροδον του χρόνου όλων εντονότεραι, και ύποχρέωσαν την άνεκτίμητον σύμπροσθεν τής δυστυχίας του, την Ρόμολα, που ήταν πάντα έτοιμη και άκλόνητη στην άπόφασίν τής να τον διεκδικήσῃ και από αυτές τις άνίκητες άνωτερες δυνάμεις, να σκεφθῇ γιά την έσπανάθου στην Εύρωπη. 'Έτσι διεπέλευσαν και πάλιν τον ώκεανόν, επανήλθαν και εγκατεστάθησαν στην 'Ελβετία, τή χώρα που διατήρησε τή γαλήνη της μέσα στη γενική Εύρωπαϊκήν άνατροπή. 'Εκει τίποτε πλέον δέν ενθόμιζε πόλεμον, έρείπιασιν καταστροφών, πένθος και δυστυχίας και ή Ρόμολα ήλιπζε, πώς αυτό ίσως θά μπορούσε να συντελέσῃ μείς τό να ήρημίση ό άνθρωπος, που έξακολουθοῦσε να συγκεντρώνη γι' αὐτήν τό σίμπαν όλόκληρον. 'Όλα όμως ήταν μάταια. 'Η κατάστασις του μεγαλοφυοῦς άσθενοῦς χειροτέρευε και καθιστοῦσε άναπότρεπτη τήν έγκλεισίν του σέ κάποιο άσυλον. 'Ο Νιζίνσκου Έσαφνα έχασε τήν 'Ενοιαν τής άξίας του χρήματος και κάποια μέρα άρχισε να τό σκορπίζη άλύπητα άγοράζοντας τά πιά άπίθανα πράγματα. 'Επειτα έλαβε τήν άπόφασιν να περιουθήσῃ τή μικρήν χώρα. 'Εκρέμασε από τό λαιμό του ένα βαρύτιμον όλόχρυσον σταυρόν, και γυρίζοντας άδιάκομα από πόλι σέ πόλι, περιφερόταν στούς δρόμους, ποτρίπτοντας τούς χριστιανούς, να ξαναρχισούν να πιστεύουν, να μνηπαρμελοῦν καί θρησκευτικά τους άκθήκοντα, να πηγαίνουν τακτικά στην εκκλησίαν τους, να προσεύχονται και να ζητοῦν από τήν υπεράτιν ή δύναμιν, που έπλασε και κυβερνᾷ τον κόσμο, τήν άφεσιν τών άμαρτιών τους. Τέλος στό Σάνκτ Μόριτς, σέ μία βραδυά έκφραστικοῦ χοροῦ, που είχαν οργανώσῃ στό Σιλβέτρα—Χάουζ και έπρόκειτο έκτάκτως να εμφανισθῇ, εκτυλίχθηκε ή άκόλουθη σπαρρακτική σκηνή: 'Ενώ τό κοινόν άνυπόμονο έπερνᾷ να τον δῆ και να άπολαύσῃ, ότι άρξιε τό πρόγραμμα, παρουσιάζομαι τό Νιζίνσκου κατάκοπος και έζήτησεν ένα κάθισμα. 'Ερρίχτηκε άκράτητος στην πολυθρόνα που τού έφεραν και ήμεινε ετοι με τό βλέμμα χαμένο στό κενό επί άρκετά λεπτά, που γιά τήν τραγικήτητα τους έφάνησαν αίνους στό κοινό του. Καί Έσαφνα έσπασθήκε, έσπρωξε μακριά του τό κάθισμα,

και έδήλωσε πώς πρόκειται να 'άπόδοσῃ τον 'επόμενον. 'Ο χορός του, τό βράδυ αὐτό, ή τελευταία του αὐτή έπίσημη εμφάνισιν ήταν κάτι που ποτέ κανείς δέν έφαντάσθηκε. «'Υπῆρξε θαυμάσιον όσον ποτέ άλλους» σημειώνουν στις περιγραφές τους οι κριτικοί ενώ τό κοινό που στην πλειονότητά του, δέν είχαν αισθανθῇ τίποτε από τήν καταστροφήν, τό πένθος και τήν ήρημίωσιν των τεσσάρων πολεμικόν έτών, έβραβείων, έτι διανα άποχωρούσε, μπορούσε γιά να πῆ «πώς είχε γνωρίσει τή φρική του φοβεροῦ άγώνος τής άλληλοεξοτώσεως».

Καί έπειτα: 'Επειτα έρχεται γιά τον νέον αὐτόν των 28 χρόνων που πρό όλγων άκόμη έτών έθωρεϊτο ό «νεοσοῦμενος τών θεών» μία νύχτα άτελεύτητη, μία νύχτα που τον τυλίγει με τό σκοτάδι της 33 δολόκληρα χρόνια. Δέν ε'ινε παρά ένας ίσκιος—άλλά πόσο αγαπητός πάντα—στη ζοή μιᾶς γυναίκας κ' ενός παιδιού. 'Η κατάστασις του παρουσιάζει κάθε τόσο μία άλλωγή. Ε'ινε φορές, που μιλοῦν γιά καλυτέρευσι, κ' άλλες, που γίνεται λόγος γιά τέλεια ίαση. 'Ός τόσο τίποτα άπ'αὐτά δέν πραγματοποιείται. 'Ο Νιζίνσκου όλον αὐτόν τον καιρό σκέπτεται σιιπηλός, ζωγραφίζει κατ' ά τρόπο που δείχνει πόσο ζωντανό μένει ακόμα μέσα του τό αίσθημα τής φόρμας και γράφει τό ήμερολόγιό του γιά τον Ντιαγκήλεφ: «Ε'ινε φοβερός! 'Αν και μικρός στό άνάστημα, μοιάζει δετός, ένα πουλί άρπακτικό, που πρέπει να μη τό άφίνουν να πληρώσῃ στό μικρά πουλάκι! Φαντάζεται πώς ε'ινε ό θεός τής Τέχνης, θά τον προκαλέσῃ όμως σ' έναν άγώνα! 'Ο κόσμος όλος

'Ο άρρωστος Νιζίνσκου έχοντας από βάθος μία φωτογραφία του, άνάμνησιν από τούς παλιούς του θριψμούς

θά μιλά γι' αὐτόν! Θ' άποδειξο, πώς όλες οι ίδεές του Ντιαγκήλεφ ε'ινε χωρίς κανένα νόημα!... Πέντε άδιάκομα χρόνια έβουλεύα μαζί του! Τόν γνωρίζω καλά και δέν μου κάνει κανένα φόβο! 'Ός τόσο από τήν πρώτη στιγμή τής γνωριμίας μας τόν μίσισα! Μου ήταν άνυπόφορη ή άντιπαθητική φωνή του! Κι' όμως ειχα τή εντύπωσιν, πώς γιά μένα ήταν ένα άργανο τής μοίρας. Μου φάνηκε, πώς γνωρίζοντάς τον, συναναπατιώμου με τή μοίρα μου! Γι' αὐτό έκρυφα τά αίσθημάτα μου γι' αὐτό και δέχτηκα τής προτάσεως του!...» Καί έξακολουθεῖ, και ζανόχρηται σ' άλλα σημεία, στό ζήτημα Ντιαγκήλεφ, πάντα όμως στον ίδιο τόνο! 'Ηταν άφραγε τά πράγματα όπως τά διηγείται ή στή σκοπιομένη του διάνοια γεννιωνται τώρα οι ίδεές αὐτές, γύρω από τήν έμμονή ίσως σκέψῃ, πώς αὐτός ειχεν άντιβρασει με τόση λύσσα αντή διαμόρφωση τής αισθηματικῆς του ζωῆς, που—αὐτό τό αισθανόταν—άποτελοῦσε τό μόνο άνέπερο φως στό σκοτάδι του παράδερνε τώρα:

'Αλλο περιηγορο σημείο στό ήμερολόγιό του Νιζίνσκου ε'ινε ή συσχέτιση τής μοίρας του με τή μοίρα του Νίτοε! Γράφει π. χ. κόπου: 'Ο κόσμος ποιτεῖται, πώς

θά παραφρονήσω όπως παρεφρόνησε και ο Νίτσε. 'Εγώ όμως ξέρα, πώς ο Νίτσε έπρελλάθηκε από τις αιώνιες σκέψεις, από την εξακολουθητική προσήλωση στους συλλογισμούς του. 'Εγώ λοιπόν δε βιά σκέπτομαι καθόλου! 'Ετσι δεν πρόκειται να χάσω ποτέ τα λογικά μου!» Την ίδια εποχή ο σωφέρ του ξενοδοχείου, που παρακολουθούσε τις άλλεπάλληλες κρίσεις του δυστυχισμένου χορευτού, διηγόταν στην κυρία Νιζίνσκι, όπως ή ίδια μ'αίς πληροφορεί: «'Όταν ήμουν παιδί ακόμα, ζούσαμε στο Σίλς Μαρία. 'Εκεί συνάδεια στον καθημερινό του περίπατο κάποιον κίρνον και του κρατούσα το παλτό του, όταν δεν το φόραγε. Τόν ήλεγαν Νίτσε. Αυτός λοιπόν έκανε τα ίδια πράγματα, τις ίδιες κινήσεις που κάνει ο άνδρας σας!» Σ' αυτά προστίθεται και το πασίγνωστο γεγονός, πώς η παραφροσύνη του Νίτσε εκδηλώθηκε κάποια μέρα, που ήθελε να κακομεταχειρίζονται ένα άλογο και τούκανε τόση λύπη, που έτρεξε κοντά του κ' ενώ τήβλεπε άγριεμένο να κλωτσά, του άγκάλιασε το λαιμό. Κατά σύμπτωση και ο Νιζίνσκι, στις παραμονές της άρρώστιας του παρακολούθησε μια τέτοια σκηνή και επί τη εύκαιρία έσημείωσε στο ήμερολόγιό του, μετά την περιγραφή της: Δέν λέγεται πόσο λυπήθηκα! Μέ κόπο κράτησα τα δάκρυά μου για να μη πούν, πώς έχω γυναίκες εύαισθησίες!» Γεννάται τώρα το ζήτημα: Οι περιέργες αυτές αναλογίες στα φαινόμενα που παρουσιάζουν οι δύο όνομαστοί φρενολαβείς είναι κοινότης συμπτωμάτων άραγε ή συμπτώσεις;

Παρόμοιες άπορίες, που μένουν φυσικά άλυτες, δημιουργούν τα περισσότερα μέρη αυτού του τραγικού ήμερολογίου που βρέθηκε άνάμεσα στα χαρτιά και στα βιβλία της κορούλας του Νιζίνσκι. 'Ως τόσο τα γεγονότα που όλα μας τα έρωτήματα μένουν άναπάντητα δεν είναι ίκανά να μειώση το ένδιαφέρον αυτής της έκδόσεως του Γκαλλιμάρ. 'Η δίψα για ό,τι άφορά τους λίγους μεγάλους, που άκτινοβολούν καθώς περνούν μέσα στο πλήθος των ανθρώπων, άπάρχει πάντοτε, —είτε ίκανοποιείται είτε όχι, —άκόμη και όταν πρόκειται για τις πιο άσημαντες λεπτομέρειες της ζωής τους, και γίνεται έντονότερη όταν οι μεγάλοι αύ-

τοι έχουν σαν από το λίκνο τους εκδηλη τη μοιραία σφραγίδα της μεγάλης συμφοράς.

Και στον Νιζίνσκι δυστυχώς «ή κωμωδία έτελείωσε» ενώ τα τραγικά της επεισόδια ένδυνάμωναν έπολλαπλασιάζοντο: Κατά το τελευταίον έτος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, όταν οι Ρώσοι ήμπαϊναν στη Βιέννη ο Νιζίνσκι ήταν εκεί. Κάποια μέρα σιωπηλός όπως πάντα, καταβεβλημένος γρησμοίμως έκοιμα τον καθημερινό του περίπατο και άσκοπα τό βήμα του τόν έφερε προς τους Ρωσικούς καταυλισμούς. 'Εκεί άκουσεν έξαφνα τούς ήχους κάποιου μπουλαδικά. 'Εστάθηκε! Το βλέμμα του ζωήρεψε! Σάν να ξυπνούσαν κάτι άπνεοκρομένο μέσα του οι γνώριμοι ρυθμοί! 'Ετέντωσε τό σώμα και μέ μιάς, σαν να ξαναγύριζεν όλη ή παλιά του μυσική ένδραμς, σαν να ξαναγεννιόταν ή δημιουργική πλούσια φαντασία του, μπρδξ στους έκπληκτους στρατιώτες άρχισε να χορεύει, όπως μένον ένάντιον έκείνος μπορούσε. 'Όταν τέλειωσε κ' ήπνεον έναντιον μένος στο πρώτο κάθισμα, που έτυχε μπροστά του ξανάγινε τό άξιολόπητο ρόκος της αυλής λαμπρότητας. Και ατή ήταν ή τελευταία φορά που ο Νιζίνσκι παραδινόταν ολόψυχα και μ' όλες τις δυνατόειες, που του είχαν άπομείνει στη μέθη της κινήσεως.

Τα Ρωσικά στρατεύματα έφρόντισαν πρώτα για τη συντήρησή του, όσο ακόμα έμνε στη Βιέννη, έπειτα για την εκπλήρωση της έπιθυμίας που εξέφρασε να φύγει για την 'Αγγλία.

'Εκεί ειβε τό Σέρζ Λιφόρ σε κάποια του βραδυά και ή τέχνη του χορού του ξανάφερε στη σκεπσιμένη του διάνοια μία τελευταία βραχότατη άναλαμπή. 'Ανοιξε διάπλατα τό μάτια του και ρώτησε τούς γύρω του με ζωηρότατο ένδιαφέρον: «Μπορεί να κάνη και άλλα;» Πρίν όμως λάβη την άπάντηση, έναθάμνωσε τό βλέμμα του. 'Η στιγμιαία άστραπή είχε σβύση. Κι' όταν, σε δύο τρείς μέρες, ο Λιφόρ δοκίμασε να την ξαναάψη, πάνω σ' ατή τη δοκιμή έσβυσε κ' ο ίδιος ο Νιζίνσκι, «ο θεός του χορού» όπως κάποτε τόν είχαν όνομάσει και όπως έξακολουθούβ να τόν όνομάζουν στο Παρίσι.